

Marosvásárhely 1940. szeptemberén

írta Mikó István

forrás: Magyar Nemzet

a Magyar -Svéd Online Források publikációja

Mintha hosszan tartó betegségből épültek volna fel az emberek

Egyik nagyapámat sem ismertem. Születésem előtt meghaltak, így személyes élményeim velük kapcsolatban nem lehettek, de természetesen sokat hallottam felőlük szüleimtől, nagybátyáimtól, nagynénéimtől. Amikor fiatalul nagyapámról, halálának körülményeiről kérdeztem őket, sosem neveztek meg betegséget, de néha úgy fogalmaztak, nem bírta Trianont, amiről tudtam, hogy egészen mást jelent.

Kezdetben nem értettem, hogy lehet ilyesmibe belehalni, az élet aztán hozzásegített, hogy megérthessem; bizony lehet.

Mindig szerettem apámmal utazni, és ezeknek az utaknak egyetlen pillanatában sem éreztem unalmat. Sokszor vadásztuk végig gondolatban a mellettünk elmaradó tájat, de ilyenkor - szinte észrevétlenül - alapos szociográfiai ismeretterjesztés is kijutott nekem. Ezeket a közös, vonaton, autón vagy lovas kocsival megtett utakon nemcsak a táj bomlott ki előttem, hanem az a tragikus küzdelem is, amelyet nemzettársaim vívtak a fennmaradásért.

Vidéken könnyű volt felismerni az úri lakokat. Először a kert vagy annak maradéka hívta fel rájuk a figyelmet (fenyők, platánok, díszfák). Utána látta meg az ember az udvarházat, kúriát vagy kastélyt, uradalmi melléképületet vagy istállót. Ezek állagából gyerekefjével is meg lehetett állapítani gazdájuk anyagi helyzetét. Már akkor ijesztő volt a tönkrement vagy tönkremenőfélben lévő birtokok részaránya. Apám legtöbbjük történetét tudta, hisz tulajdonosaik kudarca, fiaskója elrettentő példával szolgált mindazoknak, akik még a merülési szint fölött igyekeztek tartani magukat a kisebbségi lét Trianon utáni túlélési küzdelmében. Lassanként ráláttam a kudarcok bonyolult összetevőire, amelyeknek kétségkívül megvoltak a maguk gazdasági, társadalmi, technológiai okai, de végtére mindegyik ugyanazon tényezőre volt visszavezethető.

A rácson túli világ Összeköttetésünket a "nagyvilággal" - amelyen akkor elsősorban Magyarországot értették - a rádió volt hivatott fenntartani. Az a telepes skatulya, amely előbb elemmel, majd akkumulátorral működött, és jól, rosszul, recsegve, füttyülve, de mégiscsak elhozta hozzánk a rácson túli világ híreit.

Az én gyermekkoromban az uralkodó - magyar - köztudat Trianonért a Nyugatot, tételesen a franciákat (közöttük is nevesítetten a "tigrisnek" hívott Clemenceau-t) tette felelőssé. Ma már nagyobb szerepet tulajdonítanak az általános informátlanságnak és felületességnek. Természetesen a világméretű ellenséges ideológiák hatásán kívül.

A Felvidék részleges visszacsatolása után - 1940 nyarán - ugyan elakadtak a Turnu Severin-i tárgyalások, de az események mégis úgy mutatták, mintha tovább ropognának a nagy háború utáni status quo eresztékei. Románia először mozgósított, de aztán engedte, hogy a szovjet hatalom el/visszafoglalja a hajdani Besszarábiát a Prut vonaláig. Az ekkor elrendelt "koncentrára" (csapatösszevonás) bevonultatták a mi két pej parádéslovunkat is, a Bandit és a Bajadért. Egy év múlva kaptuk vissza őket, a felismerhetetlenségig tönkremenve.

A román királyság harmadik uralkodója, a balkáni erkölcsiséghez tökéletesen hasonult, velejéig korrupt, botrányairól hírhedt II. Károly egyik utolsó belpolitikai húzása volt, hogy feloszlatta a parlamentet, és létrehozta a Román Nemzeti Újjászületés Frontját. A magyar kormány - Bárdossy László nagykövet (később miniszterelnök) által közvetített - utasítására az erdélyi magyarság ebben Magyar Népközösség néven vett részt. Vezetője gróf Bánffy Miklós volt, aki akkor már elismert diplomáciai múltra tekinthetett vissza.

Apám népközösségbeli hivatalos ténykedései közé talán 3-4 gyűlés, két felvonulás és egy fogadáson való részvétel tartozott. Ehhez azonban három rend szilvakék egyenruha járt, feltűnő ékítményekkel. Az erdélyi magyarok drága egyenruháit a magyar kormány fizette. Később hallottuk, hogy a szabó zsebe is valamiként közös volt a királyéval... Ez magyarázta a rendkívül cicomás uniformisokat is.

Nyáron, amennyire a birtok tennivalói engedték, apám - aki az EMGE (Erdélyi Magyar Gazdák Egyesülete) székely-földi alelnöke volt - a gazdanapok szervezésével volt elfoglalva. A környéken tartottakon én is ott voltam. Már a Szentlászlón - a mi legelőkön - megtartott gazdanapon az erre a célra készült abaposztó harisnyában feszítettem, Koronkán meg (talán anyám ötletéből) barátaimból, a falusi gyermekekből összeállított csapatom élén felköszöntöttem Szász Pali bácsit, az EMGE méltán népszerű elnökét. Ezt a gazdanapot a Toldalagi-kastély kertjében tartották. A következőt Sáromberkén, a Teleki-kertben. Ami akkor egészen a Marosig tartott.

Ezek a gazdanapok akkor a vidék valóságos ünnepnapjai voltak, valódi piros betűs ünnepek, a magyar gazdatársadalom valóságos seregszemléi. Ott volt ilyenkor a környező falvak aprajánagyja.

Maga az EMGE-mozgalom nem csak a magyarok számára volt nyitott, lehettek, és voltak is román tagjai. Mégis köztudottan magyar ügynek számított. Ezért vállalta a szolgálatát apám, nagybátyáim, és ezért vállalta az elnöki tisztét dr. Szász Pál gáltói birtokos, akiről mindenki tudta, hogy remek szervező, diplomáciai múlttal rendelkezik, Bethlen István és Teleki Pál barátja.

Ettől kezdve az EMGE rendkívül rövid idő alatt az erdélyi magyarság életképes, gyakorlati eredményeket felmutató szervezetévé vált.

Magyarok vagyunk!

A rádióban követtük a Felvidék egy részének visszacsatolását, a komáromi és kassai bevonulást, és éreztük, hogy van valami a levegőben. A Turnu Severin-i tárgyalásokhoz nem sok reményt fűztek a szüleim, de 1940 augusztusában már hallottuk, hogy egy német-olasz döntőbizottság veszi kezébe Erdély dolgának intézését, és ebben magyar részről Teleki és Csáky is részt vesz. Különösen az előbbiben reménykedtünk, hiszen őt a "magunkénak" tartottuk.

Azon a verőfényes késő nyári napon a hátsó lépcsőnél játszottam tacsó kutyáinkkal és azzal a Csárdás névre hallgató pumival, amelyet előző nyáron hoztam el Krasznáról. Szüleim Vásárhelyt voltak, a házban barátunk, Tóth Albi kínlódott a rádióval. Egyszer csak elbődült (nem találok megfelelőbb kifejezést arra a hangra), aztán könnyes szemmel a nyakamba borult: "Istvánkám, bemondta a rádió, megvan a döntés: magyarok vagyunk!" Estefelé hazajöttek a szüleim. A rádióban kétszer ismertették az új magyar-román határvonalat:

"... Szalonta alatt, Gyarak mögött..." Akkor láttam először keserű könnyet vegyülni szüleim szemébe az öröm által kiváltottak közé. Hiszen a bihari Illye fölött húzódó határvonal elvágtatta tőlünk Miskolczyékat, Aradon Purglyékat. Amerre a határvonal kanyargott - ott, ahol addig soha nem volt -, mind több és több volt a rokon, barát, ismerős, és ezerszám a sok-sok ismeretlen. Akik tegnap még hozzánk hasonló áldozatai voltak annak a bizonyos Párizs környéki döntéshozatalnak, mára egy új döntés által kettéosztódtak: szerencsésekre, akik ide kerültek, és szerencsétlenekre, akik továbbra is odaát (Romániában) maradtak.

Csak jóval később ért el hozzánk a sok bizalmas közlés, amelyek a bécsi palotából szivárogtak ki, és azt bizonyították, hogy ez a határvonal is meny-nyire tetszőleges volt, meghúzásánál mennyi szubjektív indok játszott szerepet.

Göringnek például érdeke volt, hogy a sármási földgázlelőhelyek Romániában maradjanak, ezért egyszerűen odakanyarította az illető részt. Ebbe esett bele a székelykocsárdi állomás és vasúti csomópont, amely a székely körvasútnak a fővonalhoz való csatlakozását volt hivatott biztosítani.

Emiatt állt elő az a helyzet, hogy a gazdaságilag amúgy is legyengült Magyarországnak a

háború küszöbén a Dédát Szeretfalvával összekötő új vasútvonal építésébe kellett kezdenie, különösen nehéz terepen. Csak így biztosíthatta az összeköttetést az ország központjától elvágott Székelyfölddel. Ennek elkészültéig a személyforgalmat autóbusszal bonyolították le. A térképen így keletkezett betüremkedést a továbbiakban Göring-zsáknak hívták.

Nem emlékszem, hogy pontosan melyik napon kezdődött az erdélyi bevonulás, arra sem, mikor érték el Zágont - Észak-Erdély legtávolabbi pontját -, de azt tudom, hogy a hasonló fejlettségű haditechnikával rendelkező hadseregek között a bevonuló egységek rekordot dönthettek volna.

(Ne felejtsek el, hogy akkor még a gyorsan mozgó seregtetek közé tartoztak nemcsak a huszárok és lovas tüzérek, hanem a kerékpáros alakulatok is.)

Ők jöttek, mások mentek. Emlékszem, a Régi Baromvásár utca sarkán láttam az egyik ilyen csoportot, amely jobbára a kaszárnyák lakóinak családjából verbuválódott. Tisztfeleségek és egyéb hozzátartozók vitték a cókókjukat, bútorféléitől aprójószágig. A vezető mellett ült a nagysága, a rókabunda egy kopott változatában, a saroglyában a tisztiszolga, katonapapucsban.

Akkor eszembe sem jutott, hogy az elmenők között erdélyi románok is lehetnek, hisz nem kergette őket senki. Később, mikor az iskola megkezdődött, román osztálytársaim hiánytalanul ott ültek mellettem padjaikban, s tudtam, hogy Tolan Cornel apja ugyanabban a faluban jegyző, ahol addig volt.

Majdnem egy évtized telt el, mire arról hallottam, hogy ez nem volt ennyire általános. Különösen Biharból távozott sok, Erdélyben honos román család. Voltak közöttük, akik magyar iskolában tanultak, magyar egyetemet végeztek, sőt olyanok is, akik otthon a családban is magyarul beszéltek. Lehet, hogy útrakelésükben némi szerepet játszott a román állampropaganda, amely kíméletlenül állította be a magyar közigazgatást, de a tények utólag is figyelmeztetőek maradnak.

A bevonulás napja

A bevonulás napját a hadvezetőség szeptember 11-ben határozta meg. Reggel korán már nyüzsgő méhkas képét mutatta a város. Mindenki ott akart lenni a nagy eseményen, a helyi és a vidéki magyar lakosság egyaránt. Elsősorban a főteret özönlötte el a soha nem látott nagyságú tömeg, de jutott belőle a főbb utcákra is. Volt, aki azt tartotta, hogy a bevonulók a Maros völgyén jönnek, tehát Maros-szentgyörgy irányából kell várni őket, mások úgy értesültek, hogy a Mezőség felől közelednek, ezért többen helyet változtattak.

A város széléig szekerekkel jöttek a Nyárad mentiek, ott sorakoztak, s nótaszóval vonultak a központ felé. Akár egy-egy virágcsokor. Villant a férfiak makulátlan fehér inge, mosolygott a lányok ringó szoknyáinak piros-feketéje, s mosolyogtak a napbarnított, kigyúlt, örömváró arcok.

A manapság felcseperedő gyermek már iskolás kora előtt tudja, mi a különbség egy ünneplő skót és egy hottentotta között, de én addig nem láttam nemzeti örömnapot ünneplő magyart!

Nem láttam piros-fehér-zöld zászlókkal fellobogózott várost, sem a Himnuszt éneklő ezreket...

Most olyan elemi erővel hatott rám ez az élmény, mintha tudta volna, hogy az ínséges évek hantként ráboruló ellentétes emlékein is át kell világítania. Míg a honvédeket várta, a város lényegében ünnepi önmagával ismerkedett. Azzal az önmagával, amely olyan rég volt ilyen, hogy azóta el is felejtette. Azzal, amire emlékezni sem volt szabad, s amiről nap mint nap bizonyították neki, hogy soha nem ismétlődhet meg. Régi ismerősök, barátok, rokonok üdvözölték egymást kitörő örömmel, s a rég nem látottnak kijáró rácsodálkozással köszöntötték egymást, mintha hosszú betegség után felépülten találkoztak volna.

A főterre néző ablakok mind nyitva voltak, szőnyeggel, színes varrottasokkal díszítették őket, s mindenütt töméntelen virág. Az emberek mellén, hajtókáján háromszínű kokárda, s amerre a szem ellátott, mindenütt e három drága szín - zászlóként, szalagként, pántlikaként.

Egyetlen zavaró közjátékra emlékszem. Bizonyos, a közéletben addig ismeretlen, a várakozás pillanatnyi káoszában magukat rendezőnek kikiáltott urak úgy intézkedtek, hogy a Nyárád mente küldöttei egy félreeső utcában húzódnak meg, ahol állhattak volna napestig anélkül, hogy magyar honvédet láttak volna. Mikor apámnak jelentették, nagyon feldühödött, lerohant az utcára, s a kollégium sarkánál utolérte a "delegációt". Akkor már - mögötte a falubírókkal, EMGE-elöljárókkal - üvöltözött. Mindig tudtam, hogy szépen káromkodik, de arra a tökélyre mégsem számítottam. A botcsinálta rendezők elkotródtak, a falusiak meg bejöttek a főtérrre s a Bolyai utcába.

Magyar katonaruhát, díszmagyart sem láttam addig, csak festményen, fényképen. Akkor éreztem először, s később fogalmazódott meg bennem, hogy ez a viselet nemcsak bizonyos alakot, járásmódot, de még egy bizonyos arcberendezést is megkövetel hordozójától. Olyat, amit keménynek, férfiasnak, magyarosnak szokás tartani. Ha ez hiányzik, a viselet maga válik anakronisztikussá, divatjamúlttá, sőt ami rosszabb: giccses hivalkodássá.

Elmúlt dél, mikor egy addig nem hallott, furcsa zaj morajlott fel a katolikus plébánia irányából, és kerítette hatalmába a főteret. Mindnyájan éreztük, hogy ez valami más! Néhány hosszú perc telt el, amíg megláttuk az első motorkerékpáros járőrt, és akkorra már a tízéves gyermek is szilárdan hitte, hogy huszonkét éve várja őket!

Bizony, fáradtak, porosak, izzadtak voltak ezek az elsők, de a mi szemünkben az égi üzenetet hozó angyalok se lehettek volna fényesebbek! Lehetett valahol egy dízsátor, hivatalos fogadás, üdvözlőbeszéd, de én mindebből semmire nem emlékszem.

A motoros járőr után kisvártatva kezdtek jönni a többiek, talán először a huszárok, talán a motorosok, aztán a gyalogság is megérkezett. Pár percre megálltak, amíg mindenki a Himnuszt énekelte, majd jöttek a többiek, egyre csak jöttek, s az örömteli érzés annyira betöltötte a várva várt eseményt, hogy semmi másra nem tudtam figyelni.

A távollét

Negyedszázadon át (1949-1973 között) távol kellett élnem szülővárosomtól, Marosvásárhelytől. Még szerencsém, hogy elég korán rájöttem, ez az egyetlen módja annak, hogy a munkámért kenyeret kaphassak attól a rendszertől, amely nem is titkolta: az én és a hozzám hasonlók megsemmisítésére törekedik. Óvatos és fenntartásokkal teli hazatérésem - mindenek dacára - kétségtelen örömet régen látott barátokkal való találkozások tetézték.

Viszonylag gyakran jártam haza, de ilyenkor minden időmet a szüleimmel - mikor apám börtönben volt, anyámmal - töltöttem.

Az élményszámba menő viszontlátások egyike volt a volt sofőrünkkel való találkozás. Miután apámat Udvarhelyről áthelyezték (1941-ben), többnyire ő ült a megye tulajdonában lévő Wanderer kormányánál, s az évek során valósággal családtaggá vált. A rendszerváltás után is szolgálatban maradt, bár a pártba nem lépett be, de kifogástalan munkásszarmazása így is garantálta számára a munkahely biztonságát. Társasága mégsem lehetett kellemes az új fejeseknek. Nem tett lakatot a szájára, ha alkalom adódott, élesen kritizálta főnökei magatartását, tetteit. Sofőrként, akár a múltban, később is számos jellemző jelenetnek volt tanúja, s ezek alkalmat adtak az összehasonlításra, a konzekvencia levonására. S ő úgy találta, nincs oka rá, hogy véka alá rejtse véleményét.

Amikor megírta végrendeletét, azt is meghagyta feleségének, mit írjanak fejfájára: "Itt nyugszik Bodor Vilmos sofőr, született 1907-ben, meghalt 1977-ben. Élt négy évet." A furcsa matematikát senkinek sem kellett magyarázni. Megértése jeleként a rövid textus hallatán mindannyiunk szemében ott csillogott az a könnycsepp, amellyel arra a bizonyos négy évre emlékeztünk.

írta Mikó István

forrás: Magyar Nemzet